

τὸ ἴδιο κεφάλι βγήκανε, μὲ τὸν ἴδιο σχεδὸν τρόπο καὶ μὲ μικρὴ μονάχα διαφορὰ. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι γιὰ τὴν πρώτη δούλεψε λίγο κ' ἢ προσπάθεια τοῦ συγγραφέα πρὸς τεχνικώτερη διαμόρφωση τοῦ ἔργου, μὰ γιὰ τὸ δεύτερο θεωρήθηκε περιττὴ κάθε προσπάθεια, μὰ πού ὁ ἔμπορος εἶχε γνωριστῆ μὲ τοὺς πελάτες του κ' ἐνωσε τὰ γούστα τους. Φαίνεται ὅμως ὅτι κ' οἱ πελάτες μπόυχτισαν πιά ἢ ἄλλαξαν ἰδέα κ' ἔτσι τὸ ἐμπόριο ἀπότυχε. Ἡ καλύτερα, γιὰ νά-μαστε καὶ πὶό κοντὰ στὴν ἰδέα μας γιὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ ἔργου, τὸ εἶδος πού παρουσίασε ὁ κ. Βῶκος εἶταν κάπως μπαγιατιάτικη καὶ δὲν ἔρρεσε. Βλέπετε, κουβεντιάζουμε γιὰ ἐμπόριο κ' ὄχι γιὰ φιλολογία. Ὁ "Ὀθωνας κ' ἢ Ἀμαλία ἔρχονται ἐπὶ πρὸ φρέσκοι καὶ νόστιμοι, τὸ «21» πάει πιά μπαγιατιάτσει. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἢ ἐπιχειρήσει δὲ χάθηκε ἀκόμα, τὸ «77» μὰς περιμένει, εἶναι τὸ πρὸ φρέσκο εἶδος κ' οἱ παλιοὶ πελάτες ἴσως ξαναγυρίσουν πάλι.

*

Ἀπ' τὴ σαλάτα πού ἀνακατώθηκαν μαζί τὰ ὑφαία ἰδανικά κ' οἱ φυλετικὲς ἔχτρες τίποτα δὲν ἔλειψε, οὔτε ὁ Βούργαρος, οὔτε ἡ Μακεδονία, κ' ἄχ κ' αὐτὴ ἢ κατακαημένη ἢ Ἀκρόπολη, ἐπαιξε τὸ μέρος τῆς «ἐν συνοδείᾳ ἀρμονίῳ».

*

Ὁμολογοῦμε ὅτι ἡ κρίση τοῦ κ. Ξενοπούλου γιὰ τὸ ἔργο μὰς θλίβει πολὺ. Καθὼς γιὰ τὴν «Κατοχή», ἔτσι καὶ τώρα ξεσπαθώνει γιὰ τὸ δημοκοπικὸ αὐτὸ σκηνολόγι. Ὁ κ. Ξενοπούλος ἔχει κάθε δικαίωμα στὴν ἐχτίμησή καὶ στὸ σεβασμὸ τῶν νέων. Καὶ μὲ τὴν ἐχτίμησιν πάντοτε καὶ τὸ σεβασμὸ ἄς μὰς συμπαθήσει νὰ μιλήσουμε εὐλικρινὰ καὶ νὰ φανερώσουμε τὴν ἐκπλήξή μας γιὰ ὅσα ἔγραψε στὴς «Ἀθῆναι» κρίνοντας τὸ «21». Φυσικά, μπόρει νὰ ἔχη ὅποια γνώμη θέλει, ποῖος θὰ τὸν ἐμποδίσει, δὲ μπόρουμε ὅμως νὰ κρύψουμε τὴν ἀπορία πού μὰς γενήθηκε σὰ διαβάσαμε ὅτι τὸ ἔργο εἶναι «ἐξοχόν» κ' ὅτι ὁ κ. Βῶκος «μόνος ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων κατέχει τὴν λεπτοκαμωμένην θεατρικὴν τέχνην» κτλ. Καὶ μὰς φαίνεται αὐτὸ ἀκόμα περισσότερο περίεργον, ὅταν τὸ λέει ὁ συγγραφέας τοῦ «Μυστικῆς τῆς κοντίσας Βαλέρινας», ἐνός ἔργου πού σημειώνει κάποιον σταθμὸν στὸ «Νεοελληνικὸ θέατρο» ὅσο ἐπιπόλαια κ' ἑλαφρὰ κ' ἐν κρίθηκε.

*

Στὸ περασμένον ἔρηρον δὲν πρόφτασα νὰ μιλήσω γιὰ κάποια παριζιάνικη φάρσα πού παίχτηκε στὴ «Νέα σκηνή». Τὸ «Χοῦ» καθὼς πολὺ ὁμορφα μεταφράστε τὸ «Je ne sais quoi» εἶναι μι' ἀρκετὰ νόστιμη σάτυρα τῆς παριζιανῆς κοινωνίας, καὶ τῶν εὐγενῶν πού παντρεύονται πλούσιες ἀμερικανίδες. Χωρὶς νὰ ξεφεύγῃ καὶ πολὺ τὸ ἔργο ἀπ' τὸ σκευθισμένον τύπον τῆς ἀπλῆς φάρσας ἔχει καὶ σκηνὲς ἐξυπνες, γραμμένες μὲ κάποια δόση πρωτοτυπίας, δὲν τοῦ λείπει ἀκόμα πού καὶ πού καὶ δύναμις σχετικὴ στὴ διαγραφή τῶν χαρακτήρων. Ἐκεῖνο ὅμως πού μὰς κάνει νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν κωμῶδιαν αὐτὴ εἶναι ἡ ὁμορφὴ μετάφρασή τῆς ἀπ' τὸν Γ. Αὐκίριο. Τὸ θεατρὸν μὰς σπάνια ἀποχτάει μετάφρασεις μελετημένες καὶ καλοσυνείδητες καὶ πολὺ λίγοι ξεχωρίζουνε στὴ βουλεύει αὐτῇ. Τὸ «Χοῦ» εἶν' ἔτσι γραμμένον κ' ἔχει τέτοιο διάλογο πού δὲν ξαναφέρνεται εὐκόλα σ' ἄλλη γλῶσσα, κ' ὁμοίως ὁ μεταφραστὴς κατὰφερέ νὰ μὰς δώσει σὲ ὕψος γοργὸ κ' ἀβίαστο δὴ τὴ χάρι τῶν πρωτότυπων. Καθὼς ἢ μετάφραση τοῦ «Φρυμῶν καὶ Ρίσελ» πού παίχτηκε τὸ χειμῶνα στὸ Βασιλικὸ, ἔτσι καὶ τοῦ «Χοῦ» εἶναι καμωμένες στὴ φυσικὴ δημοτικῇ, τὴ μόνῃ γλῶσσᾳ πού κάθε τι ὁμορφαίνει στὸ θέατρο καὶ δίνει στὸ διάλογο ἰνδιαιρέρον ξεχωριστὸ καὶ δύναμις περίσσια.

*

Ἡ Κυβὴλη στὸ δύσκολον ρόλον τῆς Ἀμερικανίδας προσπάθησε νὰ παίξει ὅσο μπόρουμε καλύτερα καὶ δὲν μπόρουμε νὰ ποῦμε ὅτι δὲν τὸ κατάφερε καίτοι δὲ

μὰς ζωντάνεψε τὸ χαριτωμένον τύπον τῆς ἀφελέστατης κόρης. Ὁ κ. Σαγιώρ δὲν εἶτανε καθόλου στὸ ρόλον τοῦ καὶ φαίνονταν πὼς ἐπαιξε ἔξω ἀπ' τὸν αὐτό του. Ἐκράτησε ὅπως δῆποτε μὲ μεγάλη προσπάθεια τὸ μέρος. Δὲν μπόρουμε νὰ καταλάβουμε ὅμως γιὰ ποῖο λόγο βάλθηκε νὰ φτιάξῃ τὴν μετάφραση. Ἄλλως ἔλεγε βέβαια τὸ κείμενον κ' ἄλλως μιλοῦσε αὐτός. Γιατὶ δὲν μπόρει νὰ ζηγηθῇ πὼς ἀπ' ὅλα τὰ πρόσωπα μονάχα ὁ κ. Σαγιώρ βρέθηκε νὰ μιλάει μ' ἐπισημότητα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τὰ λέγανε φυσικά κ' ἀβίαστα.

Φαίνονταν σ' ὅλο τὸ ἔργο σὰ νὰ μεταφράζει τὰ λόγια τοῦ ὑποβόλαιου στὴν καθαρεύουσα. Γιατὶ αὐτὸ τὸ πρᾶμα; γιὰ ποῖο λόγο; Μήπως ἐπειδὴ ἐπαιξε τὸ ρόλον τοῦ κόμητος ἐνόμισε πὼς δὲν τοῦ ἔστειλε ἢ ἀπλῆ γλῶσσα;

Λ. ΣΙΓΑΝΟΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΟΙ

Σκέψεις L. Tolstoi.

Ἀφορμὴ σαυτῆς τίς σκέψεις μούδωκε ἡ ρωσικὴ μετάφραση τοῦ ρομάντσου «Χωριάτης» ἔργου τοῦ γερμανοῦ Polenz. Τὸ καλὸ αὐτὸ βιβλίον, καθὼς καὶ πολλὰ ἄλλα ὁμοία του, χάθηκε μὲς στὸ πέλαγος τοῦ τυπωμένου χαρτιοῦ, ἐνῶ ἀσήμαντα κουτὰ κ' ἐλεσινα γυνήματα τῆς φιλολογίας τὰ σχολιάζουνε φαρδιά πλατειά, τὰ ἐπαινοῦν καὶ τὰ τυπώνουν σ' ἀναριθμητὰς ἐκδόσεις. Γι' αὐτὸ δὲ θάφθῃμι μὴ τέτοια εὐκαιρία πού μοῦ παρουσιάστηκε γιὰ νὰ πῶ σύντομα μερικὰς μου σκέψεις. Ἐδῶ κ' εἴκοσι χρόνια ἔγραψε ὁ Matthew Arnold ἕνα ἔρηρον γιὰ τὴν σημασία τῆς κριτικῆς. Κατὰ τὴν γνώμη του σκοπὸς τῆς κριτικῆς εἶναι νὰ βροῖσῃ μὲσα στὰ τόσα πού γράφονται τὸ σπουδαῖον καὶ τὸ καλὸν, καὶ σαυτὸ νὰ κἀνῃ προσεχτικὸν τὸν ἀναγνώστη. Τέτοια κριτικὴ εἶναι στὴν ἐποχὴν μὰς, πού τὴν πλημμυρίζουν ἐφημερίδες, περιοδικὰ καὶ βιβλία, ὄχι μόνον ἀναγκαιὰ μὰ καὶ σημαντικὰ, γιατί ἀπ' αὐτὴ ἐξαρτᾶται — σύμφωνα μὲ τὸ κύρος πού ἔχει ἀποκτήσει — ὅλο τὸ μέλλον τῆς ἀναγέννησης τῆς μορφωμένης Εὐρώπης. Σ' ὅλα τὰ πρᾶματα ἢ ὑπερπαραγωγὴ βλάπτει· γιατί ἔτσι γίνονται τὰ πρᾶματα σκοπὸς κ' ὄχι μέσον, κ' οἱ ἄνθρωποι τέλος βλέπουνε στὸ μέσον ἕνα σκοπὸν ἄλογον κ' ἀμαξες ὡς μὲσα συγκοινωνίας, ρούχα καὶ σπιτὶ ὡς μὲσα πού μὰς προστατεύουνε ἀπὸ τὸν καιρὸν, καλὴ τροφὴ ὡς μέσον πού δυναμώνει τὸν ὄργανισμόν μὰς εἶναι πολὺ ὠφέλιμον. Μόλις ὅμως ἀρχίσανε οἱ ἄνθρωποι νὰ τὰ παίρουνε ὡς σκοπὸν καὶ τὸ θερρῶνε σπουδαῖον ἀποχτήσουν ὅσο μπόρουν περισσότερα ἄλογα, ἀμαξες, σπιτὰ καὶ ρούχα καὶ τροφὰς, γίνονται αὐτὰ τὰ πρᾶματα ὄχι μόνον ἀνώφελα μὰ καὶ βλάπτουνε. Ἡ τυπογραφία εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ὠφέλιμη γιὰ τὸν πολὺν κ' ἀμόρφωτον λαόν, στὴς ἀνώτερες τάξεις εἶναι τὸ κυριώτατον ὄργανον γιὰ νὰ διαδίδουνε ἐλευθερινὰ συνήθειες καὶ ὄχι γιὰ νὰ φωτίζουν. Εὐκολώτατον εἶναι νὰ πειστοῦμε γι' αὐτὸ τὸ πρᾶμα. Βιβλία, περιοδικὰ καὶ πρὸ πάντων ἐφημερίδες εἶναι στὴν ἐποχὴν μὰς μεγάλας χρηματικῆς ἐπιχειρήσεις πού γιὰ νὰ πᾶνε μπροστὰ χρειάζονται πολλοὺς ἀγοραστὰς. Μὰ οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἰνδιαιρέρονται: γιὰ ταπεινὰ πρᾶματα κ' ἔχουνε πρόστυχον γούστον, κ' ἂν πρέπη τὰ ἔργα νάνταποκριθῶνε στὴν ἀνάγκην τους καὶ νὰ κερδίσουνε χρήματα, πρέπει νὰ συμμορφωθῶν μὲ τὰ ταπεινὰ καὶ τὸ πρόστυχον γούστον. Γι' αὐτὸ εἶναι καταλληλότερος ὁ τύπος, ἀφοῦ οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς συντάκτες του ἰνδιαιρέρονται, καθὼς καὶ τὸ κοινόν, γιὰ ταπεινὰ κ' ἔχουνε πρόστυχον γούστον. Αὐ-

τοὶ οἱ ἄνθρωποι στὴ σημερινὴ διάδοσιν τῆς τυπογραφίας, τῶν ἐφημερίδων, τῶν περιοδικῶν καὶ τῶν βιβλίων ἰκανοποιούνται ἀρκετὰ γιὰ ὅ,τι γράφουνε ἀνάλογο μὲ τὸ γούστον τοῦ ὄχλου, κ' ἔτσι ὀλοένα ἀνεβάνει ἢ πλημμύρα τοῦ τυπωμένου χαρτιοῦ, πού ὄχι μόνον μὲ τὴν ἐλευθερινὰ ποιότητά του μὰ καὶ μὲ τὴν ποσότητά του ἐμποδίζει φοβερὰ τὴν ἀναμόρφωσιν. Ἄν ἕνα φιλογράμματον νῆον τὸν ἀφήσει νὰ βρῇ μόνος του μὲσα σὲ τὰ βιβλία, τίς ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ ὅ,τι πρέπει νὰ διαβῇ, θὰ διαβάξῃ χωρὶς ἀμφιβολία δέκα χρόνια μερῶν κουτὰ καὶ ἀνήθικα βιβλία. Καὶ πιθανώτερον εἶναι νὰ βρῇ σ' ἕνα σωρὸν μπιζέλια ἕνα μπιζέλι σημειωμένον, παρὰ μὲς στὰ τόσα βιβλία ἕνα καλὸν βιβλίον. Τὸ χειρότερον ὅμως εἶναι ὅτι μὲ τὸ διάβασμα κακῶν ἔργων χαλαρεῖ λίγο λίγο τὸ μυκλόν καὶ τὸ γούστον του. Γι' αὐτὸ ὅταν τοῦ πῆσῃ στὰ χέρια του κἀνα καλὸν ἔργον, ἢ δὲ θὰ τὸ κἀταλάβῃ ὀλοτερον ἢ θὰ τὸ νιώσῃ στραβόν.

Ὅσο μεγαλώνει ἢ κυκλοφορεῖ τῶν ἐφημερίδων, περιοδικῶν καὶ βιβλίων καὶ ἐν γένει τοῦ τύπου, τόσο κ' ἡ ποιότητά τους χειροτερεύει· κ' οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς δῆθεν μορφωμένους πέφτουνε σὲ μιὰ ἀπελπιστικώτερη καὶ πῖος ἀδιόρθωτην προστυχίαν. Θαρρῶ ὅτι τὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια κατρακύλησε τὸ γούστον κ' ἡ γερὴ ἀγνίτη τῶν κοινῶν πού διαβάξῃ. Τέτοια κατρακύλισμα βλέπομε σὲ τοὺς κλάδους τῆς φιλολογίας. Θὰ εἰπῶ μόνον μερικὰ χτυπητὰ παραδείγματα πού γνωρίζω. Στὴ ρωσικὴ φιλολογία πήραν τὴν ποιητικὴν δόξαν ἀπὸ τὸν Puschkin τὸν Lermontow (τὸ Tischutschin τὸν ξεχάσανε σχεδόν) γιὰ νὰ τὴν δώσουνε σὲ ἀμφιβόλους ποιητὰς, ὅπως ὁ Maikow, Polonsky, Feta, ὕστερον σ' αὐτὸν τὸ Njekrassow, πού τοῦ λείπει κάθε ποιητικὸν χάρισμα, καὶ στὸν προσποιημένον καὶ πεζὸν Alexis Tolstoi, καὶ τελευταῖα στὸν ἀδύνατον καὶ μινωμερῆ Nadson καὶ στὸν γυμνὸν Aruchtin. Τέλος μὰς φουρνίζονται λεγεῶνες ἀπὸ στιχοπλόκους πού δὲν ξέρουνε τί εἶναι ποίησις, τί καὶ γιατί γράφουνε. Οἱ μορφωμένοι μὰς κύκλοι δείχνουνε τέτοια ἔλλειψη αἰσθητικῆς, ὥστε θερρῶνε πὼς τὰ μεγάλα κεφάλια εἴτε πεζοὶ εἴτε ποιητὰι, εἴτε παλαιοὶ, εἴτε νέοι, περρῶνε πιά ἀπὸ τὴν μόδα, γιατί δὲν μπόρουνε νὰ ἰκανοποιήσουν τὸ λεπτόν τους γούστον· γι' αὐτὸ τοὺς κοιτάζουνε μὲ περιφρονητικὸν γέλοιο.

Σήμερα θερρῶνε πὼς τὸ Α καὶ Ω τῆς Φιλοσοφίας εἶναι ἡ ἀνήθικη, πρόστυχη, ἀσυνάρτητη καὶ γιομάτη παχυὰ λόγια φλυαρία τοῦ Nietzsche. Καὶ παίρουνε γιὰ μεγάλην Τέχνην ἕνα ἀτεχνο σωρὸν ἀπὸ λόγια δίχως νόημα καὶ μιὰ ἐνωσιν ἀπ' ὅλα τὰ μέτρα καὶ ρυθμούς τῶν πρὸ διαφορετικῶν ποιημάτων τοῦ ἐκφυλισμοῦ. Σὲ τὴς σκηνὲς δίνουνε ἔργα πού κανένας, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας τους, δὲν τὰ νοιώθει καὶ σὲ ἑκατομμύρια ἀντίτυπα κυκλοφοροῦνε μυθιστορηματα, ἔργα τᾶχα τέχνης, πού δὲν ἔχουνε οὔτε τέχνη οὔτε περιεχόμενον. Στὴν ἐρώτησιν «τί πρέπει νὰ διαβᾶξῃται ἀπ' ὅλα τὰ βιβλία»; μπόρει νὰ πᾶν τῆσιν σήμερα μινῶνα μιὰ κριτικὴ καθὼς τὴν βρίζει ὁ Matthew Arnold ἐρευνώντας ὅ,τι ἔγραψαν παλαιοὶ καὶ νέοι συγγραφεῖς, κ' ὀδηγώντας τοὺς ἀναγνώστες. Κι' ἀπὸ μιὰ τέτοια κριτικὴ πού σταθερὴ ἀμερόληπτη μὲ λεπτότητα κ' ἀγάπην θὰ ἐξετάξῃ τὴν τέχνην καὶ θάποχτήσῃ ἔτσι κύρος μεγαλύτερον παρὰ μὲ τὴν βελκῆκα, ἐξαρτᾶται, κατὰ τὴν γνώμη μου, ἡ λύσις τοῦ ζητήματος, ἂν ἢ ἀναμόρφωσις πού δὲ διαδόθηκε στὴ λαϊκὴ τάξιν, θάφανιστῇ μαζί μὲ τὴν μορφωμένην μὰς τάχην Εὐρωπαϊκὴν κοινωνίαν, ἢ θὰ ξαναφανῇ, ὅπως φάνηκε καὶ στὸ μεσαιῶνα καὶ διαδόθηκε στὸς περισσότερους λαούς πού σήμερα τοὺς λείπει κάθε μόρφωσις.